

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2014» атты
IX халықаралық ғылыми конференциясы

IX Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2014»

The IX International Scientific Conference for
students and young scholars
«SCIENCE AND EDUCATION-2014»

2014 жыл 11 сәуір
11 апреля 2014 года
April 11, 2014

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2014»
атты IX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
IX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2014»**

**PROCEEDINGS
of the IX International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2014»**

2014 жыл 11 сәуір

Астана

УДК 001(063)
ББК 72
Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2014» атты студенттер мен жас ғалымдардың IX Халықаралық ғылыми конференциясы = IX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2014» = The IX International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2014». – Астана: <http://www.eni.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2014. – 5831 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-610-4

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001(063)
ББК 72

ISBN 978-9965-31-610-4

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2014

3. Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 октября 2011 года № 1222 «Об утверждении стандартов оказания специальных социальных услуг в области социальной защиты населения».

УДК 364.69-053.81

ЖАСТАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ҰЙЫМДАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Шымырбекова Айнұр Шәкірқызы

Ainur_20@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ әлеуметтік жұмыс мамандығының

2-курс магистранты Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – Г.Т.Сүлейменова

Қазақстан тәуелсіздік алған тұстан бастап қазіргі кезеңге дейінгі дамуы барысында еліміздің экономикалық және қоғамдық-саяси жүйесінде түбегейлі өзгерістер болып, нәтижесінде экономика саласымен қоса, саяси салада да айтарлықтай жетістіктерге қол жеткізілді. Аталмыш салалардағы қайта өзгертулер барлық тұрғын халықтың әлеуметтік қабаттарына, оның ішінде жастарға да ықпалын тигізді.

Қазіргі уақытта, Қазақстан жастары қоғамның келешегін анықтаушы негізгі факторлардың бірі болып табылатын тұрғын халықтың үлкен әлеуметтік тобына айналған. Қоғамның барлық салаларындағы кең көлемді қайта өзгертулерден туындаған ахуалдар жастардың даму ерекшеліктері мен олардың қоғамның әлеуметтік құрылымындағы мәнін тағы бір қырынан аша түсті. Осы аталғандардың барлығы жас ұрпақтың сапалы қалыптасуына, олардың әлеуметтік кейпінің жасалуына ықпалын тигізе отырып, қоғамдық-саяси және экономикалық қайта өзгеру факторларының жастардың қажеттіліктеріне, мүдделеріне, құндылық бағдарларына және әлеуметтік мінез-құлықтарына да айтарлықтай әсер ететіндігін көрсетті [2, 396].

Бүгінгі таңда, он бес жыл бұрынғы кеңес жастарын, тәуелсіз мемлекет пен демократиялық қайта құрылу жағдайында қалыптасқан қазіргі жастармен қатар қою мүмкін емес. Егеменді Қазақстанның сапалы, әрі жаңа экономикалық және саяси жүйесі қазіргі жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайын, дүниетанымдарын, мәдениеттерін, саяси және құндылық бағдарларын түбегейлі өзгерткен. Әлеуметтік және саяси реформалар арқылы айтарлықтай табыстарға қол жеткізгенімізбен, қоғамдық құрылыс пен тұрғын халықтың дағдылы тұрмыс салтының тез өзгеріске ұшырауы кері әсерін де тигізе білді. Осы ретте, мемлекеттің жастар саясаты саласында, басқа салалардағыдай бұрын аса жоғарғы өзектілікке ие бола қоймаған жаңа проблемалар пайда болды. Нәтижесінде «Еліміздің қазіргі заманғы дамуы барысында Қазақстан жастарының жағдайы мен келешегі қандай?» деген занды сұрақ туындайды. Нақты сұрақтың салмақты ғылыми-негізделген зерттеулер мен арнайы жастарға қатысты проблемалар кешенін зерттеуді және шешуді талап ететіндігін мойындауымыз қажет.

Азаматтардың денсаулығын сақтау проблемасы әрдайым мемлекеттің құзырындағы айрықша сұрақтардың қатарында тұратындығы рас. Барлық өркениетті елдерде тұрғын халықтың денсаулығы, әсіресе жастардың денсаулығы басты ұлттық құндылық пен мемлекеттік саясаттағы басым бағыттардың бірі болып есептеледі. Өйткені, Халықаралық денсаулық сақтау ұйымының мәліметтері бойынша, дүние жүзінің 80 - нен аса елдеріндегі тұрғын халықтың денсаулығын сақтау жөнінде жүргізіп отырған мемлекеттік саясатының тиімді нәтижелерге қол жеткізе алмауы денсаулық сақтау жүйесінің әлі де толық жетілмегендігін көрсетеді [3, 236].

Денсаулық сақтау жүйесін жақсарту жөніндегі мемлекет қолданып отырған белсенді іс-шараларға қарамастан, Қазақстанның осы саладағы ахуалы әттеген-ай дерлік пікірде қалып

отыр. Экология проблемалары, күйзеліс жағдайлары, есірткі мен ішімдіктің таралуы және өзге де себептер қазақстандықтардың денсаулығына тікелей ықпалын тигізіп ауырулар санының артуына, індеттердің, әлеуметтік сипаттағы ауырулардың пайда болуына әкеліп соқтырады. Қазіргі уақытта, тұрғын халықтың әлеуметтік-демографиялық топ тұрғысынан алғанда қазақстандық жастардың денсаулық жағдайын орташа есеппен «қанағаттанарлық» деп бағалауға болады. Зерттеу қорытындылары қазақстандық жастардың басым көпшілігінің өз денсаулықтарына мән беретіндігін көрсеткен.

Сұралған респонденттердің ішінде 42,9% - өз денсаулықтарын жақсы, 40,4% - тәуір, 9,6% - нашарлау, 2,3 % - нашар деп бағалаған. Өз денсаулықтарын бағалауға қиналғандар - 4,0%, ал, респонденттердің 0,8% мүлде жауап бермегендер қатарында.

Жастар арасында кең тараған және мемлекеттік деңгейде ерекше назарды талап ететін ауруларға: тыныс алу ағзаларының аурулары, жыныстық жолмен берілетін аурулар (ЖЖБА), сонымен қатар нашақорлық пен ішімдік құмарлық жатады. Соңғы кездері ЖЖБА шалдыққан жас адамдар саны өсіп отыр. Жыл сайын бұл көрсеткіш орташа есеппен 9-10% дейін артуда.

Ең алғашқы иммуно тапшылық вирусына (ИТВ) шалдыққан адам Қазақстанда 1989 жылы ресми түрде тіркелген. Қазіргі уақытта олардың саны

2300 адамға жеткен, оның үштен бір бөлігін 18-25 жас аралығындағы жастар құрайды. ИТВ және ЖИТС таралуының негізгі себебі есірткіні көк тамыр арқылы қолданудан туындап отыр. [3, 15-166.].

Бүгін есірткі құмарлықтың таралуы жас ұрпақтың өміріне қауіп тудырып, ақырында барлық тұрғын халықтың денсаулығына кері ықпалын тигізетіндігі анық. Сонымен қатар, Қазақстан үшін мүмкін болатын есірткі қауіптерін талдау, бұл саладағы ахуалдың бақылауға алынғандығын және төмендеу мүмкіндігінің бар екендігін көрсетеді.

Ұрпақ жаңғырту денсаулығының мәселелері өсіп келе жатқан ұрпақ денсаулығы саласында қазіргі уақытта қоғамдық денсаулықтың көкейкесті мәселесі болып табылады, оның себебінен болашақта ұлт денсаулығы ауыр зардап шегуі мүмкін (туып көбею деңгейінің төмендігі сақталуы, нәрестелік өлім-жітімнің жоғары көрсеткіштері, жүктілік пен босану ақаулықтары). Сонымен қатар, қауіпті ықпалдарға бүгінгі жасөспірім мен жастардың репродукциялық әлеуетін төмендету қауіп-қатерлі ықпалдарына апарып соғатын қауіпті мінез-құлық салалары жөнінде ақпараттанулықтың төмен деңгейі, ұрпақ жаңғырту нұсқамаларының қалыптаспағандығы, сондай-ақ, емдеу-профилактикалық мекемелеріндегі медициналық-санитариялық сүйемелдеу кемшіліктері жатады.

Жасөспірім мен жастар денсаулығының үлкен әлеуметтік маңызы бар, себебі олар қоғамның репродукциялық, парасаттық, экономикалық, әлеуметтік, саясаттық және мәдени резервы болып танылған. Сондықтан да «Жас отан» жастар бағытының съезінде сөйлеген сөзінде Н.Ә. Назарбаев тәуелсіз Қазақстан жастары елдің ең басты дәулеті деп ескеріп қойды [4].

Қазіргі күні Қазақстанның денсаулық сақтау жүйесінің алдындағы бірінші кезектегі міндет – жасөспірім мен жастардың денсаулығын сақтау бойынша жас ұрпақ денсаулығының бүгінгі күн жағдайын барабар көрсететін, олардың мұқтаждарына сай болатын, сондай-ақ, өз денсаулығын сақтауды реттеу бойынша шешім қабылдауға белсене қатысуды көздейтін медициналық көмекті ұйымдастыру. Біздің ойымызша, жастар ұрпақ жаңғырту мәселелерінің медициналық-әлеуметтік жоғары маңыздылығы мен көкейкестілігін ескере келе, оларды шешуге арналған ұлт денсаулығын қалыптастыру негізі болып табылатын ұрпақ жаңғырту денсаулығын сақтаудың жаңа қағидатты үлгісін құру болып табылады. [5,266].

Жас ерекшеліктеріне қарай жасөспірім мен жастарға көрсететін қызмет түрінің ересек пен балаларға көрсететін қызметтерден айырмашылығы бар. Мұндай қызмет, әлем тәжірибесі бойынша, жасөспірімдердің ұрпақ жаңғырту денсаулығын сақтау орталықтарында ұйымдастырылған «жастарға қамқор клиникалары» шеңберінде жүзеге асырылуы мүмкін (мұнан былай - ЖҚК). Сарапшылар пікірінше, ұрпақ жаңғырту денсаулығын сақтау «жасөспірім мен жастарға қамқор» орталықтарын құру дәлелдігі ретінде

келесі өзара байланысты жайттар болып танылды: 1) жасөспірімдер денсаулығының әлеуметтік маңыздылығы; 2) жасөспірімдер денсаулығы мен әлеуметтік қорғалуы күрт төмендеуі; 3) негізгі медициналық көмектің жетіспеушілігі, медициналық-әлеуметтік көмектің жоғары қажеттілігі; 4) жасөспірімдердің психикалық және әлеуметтік жетілмегендігі, өз денсаулығына деген саналы түрде ұғынған көзқарастың және өздігінен көмек сұрау дағдыларының жоқтығы, өзін-өзі аңғару және өз сезімдері мен ойын барабар білдіру дағдыларының жоқтығы; 5) «қауіпті мінез-құлық ауруларының» үлес салмағы үдей түсуімен қоса жастар ауруларының құрылымы өзгеруі; 6) ұрпақ жаңғырту денсаулығының мәселелері бойынша жасөспірімдер ақпараттанулығының төмен дәрежесі; 7) жасөспірім мен жастар денсаулығын сақтауда кешенді тәсілдер мен даралық өзара әрекет қажеттілігі [1,56].

ЖҚК шеңберінде қолданылатын медициналық-санитариялық тәсілдерінің әдіснамалық негізі болып тұрғын халық және даму бойынша Халықаралық конференциясында 1994 жылы қабылданған ұйғарым саналады. Бұл ұйғарым денсаулық сақтаудың басқа салаларымен салыстырғанда ұрпақ жаңғырту және нәпсіқұмарлық денсаулықтың бірегейлігін құрайтын негізгі ерекшеліктерін қоса көрсетеді. Соның ішінде, ұрпақ жаңғырту денсаулығы жеке басы белгілеген мөлшер мен мерзімде дені сау ұрпақ өрбітуге сәйкес келетін қауіпсіз және нәтижелі жыныстық өмір сүру мүмкіндігін қамтамасыз ететін толық физикалық, психикалық және әлеуметтік қолайлық ретінде қарастырылады [2].

Осы жоғарыдағы мәселелерді ретке келтіруде Қазақстан Республикасында әр алғашқы медико-санитарлық көмек көрсету мекемелерінде алдын алу және әлеуметтік-психологиялық көмек бөлімдері мен жастар денсаулық сақтау орталықтары жұмыс жасайды. Жастар денсаулық сақтау орталықтары – бұл заңгер, психолог және әлеуметтік қызметкер мамандарын тарта отырып жастар мен жасөспірімдерге кешенді емдеу-алдын алушылық, психо-әлеуметтік көмек көрсету. Жастарға көмек көрсету қызметін енгізген медициналық ұйымдарға жастар денсаулық сақтау орталығы статусы беріледі. Бұл орталықтар жастарға салауатты өмір салтын қалыптастыруға және алдын ала көмек көрсетуге бағытталады.

Жастарға қамқор клиникалары – бұл денсаулық сақтау мәселелері бойынша жасөспірім жасының ерекшеліктерін алдын ала ескере келе еріктілік, ыңғайлылық, тілектестік пен сенім ұстындар негізінде кешенді медициналық-психологиялық-әлеуметтік көмек көрсететін мекеме [3, 17]. Жасөспірім мен жастарға олардың мәселелерін түсіну арқылы, мінез-құлықтарын өзгерту жолын қоса іздестіру арқылы денсаулық сақтауға бағдарланған ЖҚК көмегі басқа медициналық ұйымдардан ерекшеленеді.

Жастар денсаулық орталығының шеңберінде жасөспірім мен жастарға медициналық-әлеуметтік көмек көрсету үрдісінде біз ұрпақ жаңғырту денсаулық жағдайының аңғарымнамасы жүргізіледі. Негізінде әлеуметтік және психологиялық себептерге байланысты осы халық тобының ұрпақ жаңғырту денсаулығының саласында көптеген түйінді мәселелері айқындалды.

Жыныс жолы арқылы жұғатын ауруларға байланысты пайда болатын мәселелерін, жүктілігін жасөспірімдер жасырып, емдеу мекемелеріне қаралуға ұялады екен. Сондай-ақ, жасөспірімдер көп жағдайда өз денсаулығын сақтау мәселелерінде сауатсыз екені анықталды. Жасөспірімдердің ертерек басталған жыныстық белсенділігі ең басты әлеуметтік түйінді мәселе болып шықты, және де еске сала кететін жайт: жастар жыныстық өмір сүруге физиология жағынан болсын, психология жағынан болсын даяр емес, олардың жыныстық жолы арқылы жұғатын аурулар жөнінде жеткілікті білімі жоқ, жыныстық өмірді ерте бастағанның жағымсыз салдары болатынын әрі жүктіліктің үзілуі мүмкін екенін білмейтіні анықталды. Осы себептерге байланысты Жастар денсаулық сақтау орталықтары белсенді қызмет етеді. Орталық еріктілік, қолдетімділік, мейірімділік және сенімділік қағидаларымен жұмыс атқарады. Жастар денсаулық сақтау орталықтарындағы қызмет жастардың өздерінің келуімен және басқа мамандардың бағыттауымен жүзеге асырылады. Мұндағы барлық ақпарат құпиялық қағидасына негізделеді. Жалпы орталық 10 және 24 жас аралығындағы жастарға әлеуметтік қызмет көрсетеді. [1,896].

Жастар денсаулық сақтау орталықтарындағы көмек кепілдірілген тегін медициналық көмек көлеміне сәйкес жастарға тегін көрсетілуі қажет. ЖДО негізгі қызметтері:

1) кешеді емдеу-диагностикалық, кеңес беру, алдын алу, медико-әлеуметтік және оңалту көмектерін жүзеге асыру;

2) Жастардың келуіне ыңғайлы жағдай жасау;

3) аурулардың алдын алу, салауатты өмір салтын құру және насихаттау. Оқытудың интерактивті әдістерін, көрнекі материалдарды қолдану арқылы жастарға семинар-тренингтер өткізу.

Негізінде, Жастар денсаулық орталығы жасөспірімдер мен жас адамдар үшін жас ерекшеліктерін ескере отырып, барлық қажетті қызмет түрлерін тегін әрі құпия ала алатын орын болып табылады.

Жастар мұнда мынадай мәселелер бойынша консультациялар ала алады:

- Маскүнемдіктің, нашакорлықтың және шылым шегудің алдын алу;
- Стрессті және құлазу жағдайларының алдын алу;
- Репродуктивті және сексуалды денсаулық;
- Отбасын жоспарлау;
- Жыныстық жолдармен берілетін АИТВ/ЖҚТБ жұқпаларының алдын алу;
- Дұрыс тамақтану;
- Психикалық денсаулық,
- Жазатайым жағдайлар мен жарақаттанудың алдын алу;
- Қатыгездік пен зорлық-зомбылықтың алдын алу;
- Құқықтық консультациялар алу. [1,158б].

Сонымен қатар, жастар денсаулық сақтау орталықтарында сенім телефондары қызмет атқарады. Сенім телефондары арқылы жастарға психологиялық және заңдық кеңес беріледі. Бұл телефон арқылы жастар күн сайын жедел түрде құпиялық және тегін психологиялық және заңдық кеңес алады. Сенім телефонының жұмысы қиын өмірлік жағдайға тап болған психикалық деніс сау жастарға бағытталады. Сенім телефонына түсетін психологиялық қаралулардың көбісі тұлғааралық қатынастарға, балалар мен ата-аналар қарым-қатынасы болып табылады. Ал қалған жастар жұмысқа тұру, тұлғалық өзгерістер, кәсіби анықтау сұрақтары бойынша хабарласады. Заңдық сипаттағы кеңес берулер әкімшілік, қылмыстық, азаматтық құқық, еңбек заңдылықтары, конституциялық құқық пен азаматтардың міндеттері сұрақтарына қатысты. Әлемдік тәжірибей көрсеткендей жастарға кешенді көмек көрсету өте тиімді. Сол қызметтердің барлығы жастар денсаулық сақтау орталықтарында жүзеге асырылады.

Қолданылған әдебиеттер

1. ЮНИСЕФ. Клиники, дружественные к молодёжи. Пособие для организатора. – Новосибирск, 2004. – 275 с.
2. Декларация и план действий «Мир, пригодный для жизни детей». – 2002. – 9 с.
3. Европейская стратегия «Здоровье и развитие детей и подростков». – 2005. – 23 с.
4. Стратегия «Казахстан – 2030». Часть 2. – 1997. – 35 с.
5. Обухова Л. Ф. Возрастная психология. – М., 2006. – 460 с.
6. Абзалова Р. А. Социально-ориентированная Первичная медико-санитарная помощь. – Астана, 2005. – 241 с.